

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Jan Lhoták

Velkostatek města Sušice

Od městských (šosovních) vesnic k robotní abolici a jejím výsledkům

Předkládaná disertační práce Jana Lhotáka *Velkostatek města Sušice. Od městských (šosovních) vesnic k robotní abolici a jejím výsledkům* se obrací k tématu, kterému již sice bylo věnováno zdánlivě velké množství historických studií i monografií, v poslední době se mu však přece jen věnuje pouze relativně omezené množství historiků (snad i vzhledem k metodologické náročnosti hospodářských dějin), tedy tématu raněnovověkého velkostatku, resp. městským statkům. Jan Lhoták pro svůj výklad zvolil konkrétní případ, a sice vývoj statku města Sušice.

Autor svou práci rozčleňuje do několika základních částí. Po úvodních statích, stanovujících cíle práce a shrnujících dosavadní bádání tématu a analyzujících prameny (poněkud přece jen absentuje stanovení výzkumných otázek a metod) následuje kapitola v širokém kontextu popisující roli velkostatku v systému feudálního uspořádání Čech. Další kapitoly je pak možné vnímat jako stěžejní: Velkostatek města Sušice a jeho územní vývoj, Velkostatek v systému městské ekonomiky, Obecní hospodářství města Sušice. Závěrečné kapitoly jsou potom věnovány otázce poddaných, a to v obecném i konkrétním kontextu (Města a jejich poddaní, Poddaní – pevný základ městské ekonomiky?). Součástí předkládané disertační práce je také rozsáhlý seznam použitých pramenů a literatury a v neposlední řadě obsažná příloha, komponovaná především tabulkami, statistickými analýzami a také edicemi stěžejních pramenů.

Za důležitou považuji především jednu z výchozích tezí předkládané disertační práce, kterou Jan Lhoták uvádí v kapitole (2) Městský velkostatek v systému feudálního uspořádání Čech.

Jde o tezi, která hledá souvislosti mezi společností královského či vrchnostenského města a jeho přirozeným venkovským zázemím, resp. po vztahu mezi městským obyvatelstvem a venkovskými poddanými. Podobně relevantním badatelským problémem jsou také Lhotákovy otázky po roli a funkci velkostatku v systému městské ekonomiky (kapitola 4). Právě takto formulované otázky lze považovat za nosné a autor jejich formulováním svou disertační práci posunuje směrem od tradičního agrárního dějepisectví či regionálního výzkumu směrem k moderně chápaným strukturálně pojímaným sociálním a hospodářským dějinám.

Je nepochybné, že Jan Lhoták ve své rozsáhlé práci přináší celou řadu zajímavých dílčích zjištění a závěrů, jejichž kompletní zaznamenání přesahuje možnosti tohoto posudku. Ukazuje například, že městské statky jsou důležitým fenoménem českých dějin raného novověku a rané moderní doby a že propojení dějin vrchností, měst a venkovského poddanského obyvatelstva prostřednictvím strukturálního pohledu na dobovou společnost je stále aktuálním badatelským přístupem. Jako příklad lze uvést rozbor, který je obsažen v kapitole (6) Města a jejich poddaní, resp. (7) Poddaní – pevný základ sušické městské problematiky. Autor se zde zabývá otázkami po roli měst jako pozemkové vrchnosti a pokouší se vyrovnat s „tradičním“ pohledem české historiografie, která podle jeho formulace dlouhodobě vnímala sociální vztahy na městských statcích jako „antifeudální“, tvořící jistou protiváhu typovým vztahům na panstvích se šlechtickou vrchností a navíc obvykle spojované s dědictvím „husitského bratrství“. Lhoták si v titulu příslušné subkapitoly klade otázku, zda raněnovověká města byla „mírumilovnou, nebo nemilosrdnou vrchností“ a dochází k závěru, že ani přes veškerá specifika nelze sledované poměry na městských statcích vnímat a kontextuálně a že naopak odrážejí prakticky veškeré trendy dané ekonomickými a sociálními poměry modernizující se české společnosti.

Kromě úvodní kapitoly, v níž se Jan Lhoták pokouší o obecnější zachycení sledovaného problému, je také každá z konkrétních kapitol zahajována stručnějším obecněji a geograficky šířeji formulovanými tezemi. Autor se v nich obvykle snaží poměry na Sušicku komparovat s jinými městskými statky na území Čech, obvykle na základě svého vlastního výzkumu provedeného formou sondy, anebo na základě využití výsledků práce jiných badatelů. Při tomto postupu je Jan Lhoták velmi důsledný a dosvědčuje velkou znalost problematiky, jež značně přesahuje region, který je předmětem jeho bezprostředního zájmu. Samozřejmě, poměrně v menší míře jsou jako komparativní materiál využívány výsledky výzkumů z Moravy, ať již jde o zakladatelskou generaci moravské sociálně-ekonomické historiografie

věnující se výzkumu velkostatku (Matějek, Válka), anebo o současné výzkumy (Chocholáč, Dvořák), nicméně tuto skutečnost lze vnímat jako do značné míry samozřejmou a konec konců autor na několika místech prokázal, že i tyto práce zná.

Z hlediska vnitřní struktury jednotlivých kapitol je dosti charakteristické, že Jan Lhoták propojuje „vyprávěcí“ princip, jehož cílem je poskytnout dostatečně plastický obraz života na sušických statcích, se statistickými přístupy. Ty zpravidla ústí do numerických tabulek zachycujících a propočítajících jednotlivé ekonomické položky hospodaření na městských statcích. Přestože se autor ve své práci mnohdy pokouší o obecnější vyjádření k dějinám raněnovověké ekonomiky, poskytuje dostatek prostoru nejen situaci na jednotlivých statcích, nýbrž často i osudům jednotlivých poddaných pracujících na těchto statcích. Lze proto konstatovat, že právě tento přístup autora umožňuje svou práci „zaldnit“ a že ji zbavuje jistého ódia prací z hospodářských dějin, které nejednou bývají „historií beze jmen“.

Textová část práce je tedy prostoupena celou řadou tabulek, které na základě statistických metod dokládají mnoho tezí, formulovaných v textové části. Další řadu tabulek autor potom uvádí v rámci příloh. Autor v nich dokládá např. příjmy a výdaje městského hospodářství, vrchnostenského hospodářství, jakož i celou řadu dalších údajů z oblasti sušického finančnictví a ekonomického života. Jde o údaje, které lze označit jako nejen velmi užitečné pro poznání poměrů na sušickém městském panství a vytvoření jeho plastického obrazu, ale také jako důležité pro další možnosti vědeckého poznání a budoucí komparace. V jiných tabulkách jsou zachyceny například úvěry poddaných městských statků v Sušici nebo ceny dobytka a nejrůznějších zemědělských produktů. Je nepochybné, že propočítání jednotlivých numerických položek a sestavení složitých tabulek a dalších textových příloh muselo být neobyčejně pracné. Prezentované tabulky dokládají autorovu neobyčejnou znalost pramenů a vědeckou akribii uplatněnou při jejich zpracování a interpretaci.

Seznam zpracovaných pramenů přiložený k disertační práci, ale také údaje obsažené v bohatém poznámkovém aparátu ukazují, že autor zpracoval velké množství archivních pramenů, jejichž shromáždění, vytěžení a interpretace vyžadují podstatně více, jejichž nežli pouze paleografickou erudici a základní zkušenosti s heuristickou prací. Jan Lhoták čerpal především z pramenů protostatistické a statistické povahy, jejichž studium a interpretace navíc dokazují autorovo dlouhodobé zanícení pro danou oblast a problematiku. Autor přitom prováděl rešerše v celé řadě na území České republiky, počínaje Národním archivem v Praze

a konče regionálními archivy v Domažlicích a v Klatovech. Rozsah vytěžených pramenů je přitom v kontextu tohoto stupně kvalifikační práce obdivuhodný. Za zmínku stojí také jejich rozvržení co do jednotlivých fondů a typů pramenů. Vedle archiválií z centrálních archivů, popř. z regionálních archivů příslušných ke sledované regionální oblasti Sušicka se přitom formou sondy nevyhýbal ani komparativním výzkumům v dalších regionálních archivech v jiných oblastech České republiky a v některých případech také v zahraničí.

Podobně pozitivním způsobem lze hodnotit také autorovu práci s literaturou. A to nejen vzhledem k tomu, jak dlouhý je seznam prací, které autor cituje nebo které uvádí v bibliografické příloze. Za ocenění stojí také struktura a způsob práce. Autor pracuje s celou škálou prací, týkající se problematiky postavení poddaných v raném novověku a na prahu moderní doby, fungování feudálního velkostatku, městských statků či vztahu mezi vrchností a městem. Účelně využívá klasických děl věnovaných uvedeným tématům (Josef Pekař, Václav Černý, František Roubík apod.), stejně jako děl určujících charakter moderního výzkumu (především Eduard Maur) či současných prací nejmladší generace historiků věnovaných otázkám městských statků nebo vztahům na ose šlechtická vrchnost – poddanské město – venkovští poddaní (Petr Černíkovský, Jan Dvořák). Podobně lze zaznamenat i vztah mezi pracemi obecného charakteru a pracemi věnovanými regionálním a lokálním dějinám, v tomto případě především Sušicka. Analogickou záležitostí je i vztah mezi klasickými pramennými studii a specifickými metodologicky zaměřenými pracemi, převážně z oblasti historické demografie nebo hospodářských a sociálních dějin. Lze přitom jednoznačně konstatovat, že využití této rozsáhlé škály prací není u Jana Lhotáka samoúčelné, nýbrž že je v souladu se stanovenými cíli a metodami předkládané disertace.

Vůči práci Jana Lhotáka nelze mít zásadnější výhrady či dílčí kritické připomínky. Pokud, jde spíše o určitá témata pro diskusi při obhajobě:

Autorova rozsáhlá práce se snaží postihnout problematiku městských statků v obrovském rozsahu. Jen obecný úvod tak zahrnuje 100 stran hustě psaného textu, navíc i v následujících kapitolách sleduje hospodaření na sušickém velkostatku nejen v dlouhém trvání, ale také v širokém kontextu. To je na jednu stranu chvályhodné, na druhou stranu tento postup přece jen poněkud komplikuje udržení jasné výkladové linie. Snad lze konstatovat, že by práci prospělo jisté omezení šíře výkladu a soustředění se na konkrétní výkladovou linii. Součástí zmiňovaného problému je také časové rozvržení práce. Autor se některými otázkami zabývá

spíše na základě studia staršího materiálu (hovoří dokonce o systému velkostatku v systému feudálního systému), zatímco jinými spíše v souvislosti s tereziánským a josefínským obdobím, nebo dokonce s první polovinou 19. století. Domnívám se proto, že není zcela jasné, zda a jakým způsobem je možné výsledky výzkumu o městských poddaných (kapitoly 6 a 7) vztáhnout k otázkám sledovaným v předchozích kapitolách a zda tedy dostáváme například odpověď na otázku, v jakých poměrech žili venkovští poddaní v období 16. století.

Určitou připomínku lze formulovat také vůči závěru předkládané disertační práce. Je tomu jednak kvůli jeho relativní stručnosti, která je ještě patrnější v protikladu k celkovému rozsahu a struktuře předkládané práce. Dále se nelze zbavit dojmu, že autor v závěru ne vždy odpovídá na otázky, které z předchozího textu vyplývají. Jan Lhoták se zde vrací k pojetí dlouhého trvání a snaží se shrnout základní tendence ve vývoji městských statků v českých zemích prakticky od středověku až po polovinu 19. století. Pokouší se přitom formulovat i některé postuláty, kterým se ve svém textu věnuje spíše okrajově, např. když se zabývá otázkami paralelního vývoje měst a jejich statků v Čechách a na Moravě. Naopak pouze v poměrně stručném náznaku se zabývá záležitostí, kterou lze vnímat jako stěžejní, a sice srovnání vývoje poměrů na městských statcích Sušice se zaznamenanými obecnými tendencemi.

Závěrem ještě jedna poznámka formálního charakteru. Jan Lhoták odevzdal rozsáhlou práci, která délkou svého textu vysoce přesahuje nároky kladené i na práce habilitační. Snad proto se rozhodl šetřit papír a zvolil co nejušpornější způsob tisku. Domnívám se však, že tento způsob grafického zpracování práce do značné míry komplikuje orientaci v již tak komplikovaném textu a v důsledku je proto kontraproduktivní. Možná by bylo přece jen vhodnější, kdyby autor v tomto ohledu respektoval pravidla obvyklá pro tento typ kvalifikačních prací.

Shrnutí:

Předkládaná disertační práce Jana Lhotáka nepochybně odpovídá všem kritériím kladeným na tento typ a stupeň kvalifikační práce. Autor v ní v širokém kontextu zhodnotil působení velkostatku města Sušice v období raného novověku, a to nejen na základě současných

metodologických postupů, ale také s využitím značného množství archivních pramenů i sekundární literatury ke sledovanému tématu.

1. Předkládaná práce **splňuje veškeré požadavky** standardně kladené na disertační práci.
2. Disertační práci Jana Lhotáka proto **doporučuji k obhajobě**.
3. Práci doporučuji ohodnotit klasifikačním stupněm **prospěl**.

Facit:

Předkládanou disertační práci Jana Lhotáka jednoznačně doporučuji k obhajobě.

Prof. PhDr. Tomáš Knoz, Ph.D.
Historický ústav FF MU

V Brně dne 1. srpna 2015